

Projektnamn: Skärningspunkter och glapp i länkat, delat och nätverkat kulturarv

Ansvarig institution: Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur, Linköpings universitet, 581 83 Linköping

Medverkande discipliner: Kommunikationsforskning/kulturstudier, museologi

Projektledare: Biträdande professor Bodil Axelsson (f. 1965), Kultur, samhälle och mediegestaltning, Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur, Linköpings universitet, 601 74 Norrköping, bodil.axelsson@liu.se

Projektmedarbetare: fil. Dr. Bengt Wittgren (f. 1960), Länsmuseet Murberget och Fil. Mag. Karl-Emil Åkerö f. 1987).

Sammanfattande resultat

Detta projekt har studerat skärningspunkter och glapp mellan å ena sidan de meningsfulla och nätverkade digitala förflutenheter som pekats ut och vårdas av grupper i civilsamhället (den inofficiella museisektorn eller det inofficiella kulturarvet), och å den andra sidan den officiella musei- och kulturarvssektorn. Studien visar att släktforskarrörelsen måste uppfattas som betydligt mera fristående från de offentliga arkiven än de andra grupperna som studerats. Släktforskarrörelsen använder en del av det materiella kulturarvet – arkiven – för att forska i och beskriva ett immateriellt kulturarv som handlar om personhistoria, släktskap och migration. Migration inkluderas inte på något självklart sätt i det offentliga kulturarvet och det finns brister i digital tillgänglighet.

Hembygdsrörelsens och hemslöjdsrörelsens och de kulturhistoriska museernas behov av informationssystem har däremot närmast sig varandra med åren. Men medan hembygdsrörelsen laddar sina dataposter och inlägg på sociala medier med immateriellt kulturarv som berättelser, och hemslöjdsrörelsen fokuserar traditionsbaserat skapande, fokuserar den officiella museisektorns kulturhistoriska databaser på materiella aspekter och objektbeskrivande data om material, teknik, stil, och epok. Begränsningar i tillgänglighet skapas genom att de data som hemslöjdsföreningarna har om sina föremål inte tycks utgöra sökingångar i det publika Digitalt Museum som samlingen är länkad till. Begränsad copyright på bilder utgör ett annat hinder.

Inom LHBTQI-rörelsen finns en spänning mellan assimilation och separatism som har betydelse för vad, hur och var som kan ingå i officiella digitala samlingar. Även inom de samiska grupperna finns en spänning mellan å ena sidan erkännande och synlighet i den digitala sfären, och å den andra sidan registrering av gruppens kulturarv i offentliga databaser och bli sårbar för plundring.

När kulturpolitiska direktiv om tillgänglighet omvandlas till daglig praktik i den officiella museisektorn är öppenhet och länkning av data nyckelord för ett pågående arbete med att utveckla nya och existerande databaser för såväl förvaltning som allmänhet. Bildmaterial

licensieras för fri användning och databaser kopplas samman genom växelstationer som K-samsök och Kulturnav. Flera museer har samarbetat med Wikipedia. Detta ökar närvaron i Googles sökmotorer, men samtidigt begränsas möjligheten till reflexiva och kritiska berättelser om föremål, personer och historiska händelser på grund av Wikipedias regler.

Inom den officiella museisektorn experimenterar medarbetare med närvaro i sociala medier. På en strategisk nivå ses närvaron i sociala medier som ett sätt att knyta an till nya målgrupper. För den enskilda medarbetaren kan publikkontakten i sociala medier upplevas som belönande, men samtidigt ställer det krav på ett engagemang som kan gå utanför vad som förväntas av en statligt anställd. Gränserna mellan privat och offentlig röst blir ottydliga i medier med personligt tilltal.

Bakgrund och syfte med projektet

När digitala miljöer får allt större betydelse för hur människor, miljöer och kulturarvspraktiker knyts samman skapas nya sammanhang för kulturarv. Såväl individer som myndigheter förhåller sig idag till vad som har kallats ett digitalt imperativ (jfr Wormbs 2010). Det digitala imperativet avspeglas i kulturpolitiken och får konsekvenser för verksamheterna på kulturarvsmyndigheterna. Det ställer delvis nya krav på dem att tillgängliggöra information som kan reproduceras, kopieras och få nya betydelser i nya sammanhang. De här nya kraven förskjuter institutionernas praktik från bevarande och säkert sparande till social delning (Snickars 2010). På ett övergripande plan kan de kraven förstås i relation till en kulturpolitisk omorientering där myndigheter i allt högre utsträckning förväntas ha en samhällsorientering där deltagande, upplevelse och relevans blir lika relevant som att samla och vårda (jfr Näsman 2014; Lund et al 2009, Rudloff 2013, 2014).

Syftet med projektet har varit att förstå skärningspunkter och glapp mellan å ena sidan brukarnas digitala vardagsliv och å andra sidan institutionernas digitala praktiker, där givetvis också medarbetarna kan ses som brukare av digitala resurser och medskapare av digitala nätverk. Följande mer specifika frågeställningar undersöks: Hur skapar brukarna meningsfulla och nätverkade digitala förflutenheter? Om och på vilka sätt länkar de till myndigheternas portaler och digitala arkiv? Vilka förväntningar har brukarna på myndigheterna? Hur ser det digitala vardagslivet på myndigheterna ut? Vilka begränsningar och möjligheter ser man där i förhållande till den digitala tekniken? Hur resonerar man kring olika brukargrupper och kring förhållandet mellan å ena sidan samla och vårda, och å andra sidan utåtriktad samhällsorientering.

Kortfattad teori- och metoddiskussion

Studiens huvudsakliga metod har varit kvalitativa intervjuer. Totalt har ett sextiototal personer intervjuats, dels personal vid centralmuseer, läns museer och Riksantikvarieämbetet, och dels representanter för grupper och organisationer som på olika sätt själva förvaltar någon form av kulturarv och som digitaliserar detta. Intervjuerna genomfördes i huvudsak under 2015, första halvåret 2016 slutfördes intervjuarbetet. Vissa intervjuer hade karaktär av gränssnittsintervjuer, dvs. intervjupersonerna förklarade med hjälp av att peka på skärmen (jfr. Light, Burges & Duguay 2016). Varje intervju varade cirka en timma, med undantag för en gruppintervju som varade 1,5 timmar. Samtliga intervjuer spelades in på ljudband och transkriberades i samband med analysen.

Vid tre centralmuseer och RAÄ intervjuades medarbetare som på olika sätt arbetade med digital teknologi, tex. med digitala strategier, sociala medier, databaser och webbkommunikation. Urvalet av intervju personer gjordes i samråd med projektföljarna och andra kontakter på Historiska museet, Riksantikvarieämbetet, Nordiska Museet, LSH

(Livrustkammaren, Skokloster slott och Hallwylska museet). Intervjupersonerna hade samtliga ett intresse för digital kommunikation och för att implementera den i verksamheten.

Studien visar därför inte på de spänningar och delade meningar som kan finnas inom institutionerna. Däremot speglar sammansättningen av intervjupersonerna, deras bakgrund och arbetssätt, hur utveckling och omstöpning av samlingsdatabaser och kommunikation i sociala medier organiseras på olika sätt beroende på institutionernas historia, nuvarande organisationsstruktur och ledning. Vid Nordiska museet finns sedan 2010 en avdelning för digital interaktion, som vid tiden för intervjuerna hade fyra medarbetare. Utöver två av dessa intervjuades en person på samlingsenheten med ansvar för databasen samt chefen för arkivet. Vid LSH gjordes en gruppintervju med sex medarbetare på den myndighetsgemensamma enheten Digitala museet. Valet av intervjuform föreslogs av enhetschefen och speglar det kollektiva arbetssätt som enheten föreföll att eftersträva. Vid denna myndighet intervjuades även två av de pedagoger på Livrustkammaren som driver ett Facebook-konto liksom myndighetschefen. På historiska museet, som är uppdelat i två övergripande avdelningar: kulturhistoria och samlingar respektive kommunikation och pedagogik, intervjuades representanter från båda enheterna. Intervjupersonerna arbetade alla på olika sätt med digital teknik med utgångspunkt i sin specifika yrkeskompetens: kommunikatör, webbutvecklare, forskare, intendent, pedagogik och utställningar. På ett annat sätt än vi de andra två museerna som ingick i studien föreföll utvecklingsarbetet med digital kommunikation och databaser vara distribuerat över fler personalkategorier och angeläget för en bredare grupp av medarbetare. På RAÄ intervjuades verksamhetsutvecklare och kommunikatörer på informationsavdelningen och avdelningen för och arkiv- och bibliotek.

Inom studien intervjuades även representanter för hembygdsrörelsen, hemslöjdsrörelsen, släktforskarrörelsen och samiska kulturorganisationer. Organisationerna kontaktades på regional och lokal nivå för att få förslag på personer som känner till verksamheten och planeringen av densamma. För att jämföra tänkesätt och metoder intervjuades representanter för Landsarkivet i Härnösand, samt läns museerna i Dalarna, Västernorrland, Västerbotten och Stockholms län.

För att ställa intervjuresultaten mot en digital omvärld har dels tre sociala medier undersökts dels ett antal digitala databaser. De sociala medierna är Facebook, Instagram och Tumblr; databaserna är dels de som förvaltas av organisationerna själva [Disgen, Dispos, Bygdeband, Genvägar, MyHeritage, OneGreatFamily; hemslöjden.org, digitaltmuseum/Hemslöjdens samlingar, nfh.se, primussverige.nordiskamuseet.se; hembygd.se, bygdeband.se; gaaltije.se, sameatnam.se, samer.se, ssr.se; Digisam, ICOM, Riksarkivet, samt lokala hemsidor], dels de som förvaltas av de aktuella läns museerna samt Digitalt museum. Utöver dessa har även ämnesspecifika webbportaler undersökts till exempel skapamer.se, knittingroom.se med flera. Arbetet att följa och analysera sociala medier och olika publika databaser har fortgått under hela projekttiden. Intrycken från detta material jämförs med intervjuerna och har diskuterats med informanterna.

Som teoretiskt ramverk använder vi oss av Elizabeth Crookes (2007) två samverkande museistrukturer. För det första finns en officiell museisektor – det vill säga de som vanligen betecknas som nationella, regionala och lokala museer: De har sitt uppdrag och finansiering från en politisk församling. Prioriteringar styrs av den kulturpolitiska dagordningen och praktiken följer museistandarder. De officiella museerna har vanligen en bred målgrupp vilket gör att de ska spegla samhället och det förflutna ur olika synvinklar. För det andra lyfter Crooke fram att det finns en inofficiell museisektor som intressestyrd, oberoende och passionerad, och som reflekterar egna erfarenheter och prioriteringar: Den styrs inifrån och vänder sig ofta till en specifik intressegrupp. Crooke betonar att det finns tydliga rörelser

mellan de två sektorerna. Officiella museer kan få i uppdrag att närma sig en viss grupp och de stödjer då initiativ i gruppen – på viss distans för att bibehålla den oberoende drivkraften. På liknande sätt kan ett inofficiellt museum närma sig de officiella genom att professionalisera verksamheten med till exempel policyer och standarder från kulturarvssektorn. De kan också närma sig den officiella sektorn rent organisatoriskt och i sättet att arbeta (Crooke 2007).

Inom projektet har vi också studerat Unstraight Museums webbplats, aktivistiska flöden på Tumblr och Världskulturmuseets utställning Playground för att få inblick i de överväganden som görs när underordnade grupper söker inträde i den officiella museisektorn.

Projektets huvudsakliga resultat och effekter

Digitala teknologier genomsyrar idag all verksamhet på museer och kulturarvsinstitutioner. Det digitala har blivit normativt (Parry 2013), vilket gör att gränserna mellan samlings- och publikinriktade verksamheter har blivit porösa (Heuman Gurian 2010). Såväl databaserna som sociala medier och myndighetens webbsida används i varumärkesbyggande syfte. Intervjuerna med medarbetare vid centralmuseer och RAÄ pekar på att gränserna mellan avdelningar och uppdrag håller på att ritas om framför allt i omstöpning av samlingsdatabaser och experimenterande med närvaro i sociala medier.

De officiella museerna och RAÄ

Digitalisering är ett prioriterat område inom kulturpolitiken och på de enskilda myndigheterna omvandlas regeringsdirektiv och uppdrag till daglig verksamhet i flera steg, från myndighetsövergripande planer till avdelningsspecifika tolkningar och praktiker. Samtidigt är utvecklingen beroende av enskilda medarbetares kompetens och drivkraft. Med undantag för de som arbetar med webb, hade intervjupersonerna alla en bakgrund i klassiska museämnen som arkeologi och etnologi. Digitala färdigheter förvärvades kontinuerligt i pågående utvecklingsarbete.

Personliga drivkrafter har stor betydelse, särskilt för arbetet med sociala medier. Intervjupersoner med ansvar för utvecklingen av kommunikation i sociala medier menade att det i mycket handlade om att motivera andra medarbetare att ta initiativ, men att det bland vissa kunde finnas ett motstånd beroende på en ovana att använda sociala medier utanför arbetet. Intervjupersoner som var aktiva i sociala medier talade om att det i dessa fanns ett stort utrymme för enskilda medarbetarna att pröva sig fram vilket kunde upplevas som belönande. Men, aktiva medarbetare kunde utsättas för obehagligt bemötande från olikänkande, eller uppleva en förväntan på ständig närvaro utanför arbetstiden. En intervjuperson uttrycker det som att kommunikationen i sociala medier befinner sig i ett gränsland mellan den privata och den professionella sfären. Tilltalet är personligt. För en institution kan det vara svårt att bli en tydlig avsändare. En digital strateg på ett annat av de museer som ingick i studien menade att ett det inte är tillräckligt engagerande att ha ett sändarperspektiv och posta material om event och utställningar. Det gäller istället att försöka bjuda in till medskapande och berättande. Ett exempel som framstår som framgångsrikt är Livrustkammarens Facebookflöde som drivs av en grupp pedagoger på museet. De tog här med sig erfarenheter från möten med en ung publik och skapade flöde med humoristiska inlägg med utgångspunkt i högupplösta bilder av föremål i museets samling. Flödet har beskrivits som ”en historiebästis på nätet” och tilltalet är populärkulturellt.

Elisabeth Crooke (2007) poängterar att de officiella museernas praktik styrs av standarder och rutiner som i sin tur är grunden för kataloger och andra system för informationslagring. Studien visar att rutiner och standarder justeras i linje med en kulturpolitik som drar mot

tillgänglighet. För verksamhetsutvecklare blir öppenhet en grundläggande utgångspunkt. Samtidigt måste digitaliserade samlingsdatabaser fungera både för interna och externa behov. På museerna och RAÄ har databaserna länge varit redskap för förvaltning, för positionsbestämning av föremål och fyndplatser, och för forskningsbaserad kunskap och klassificering. Nu håller det på att formas bilder av vilka målgrupperna utanför de egna institutionerna skulle kunna vara: skola, turister, historie- och hantverksutövare för museerna. För RAÄ handlar det om andra myndigheter med ansvar för samhällsplanering som länsstyrelser, kommuner och trafikverket, men även markägare, mäklare och arkeologiföretag, men också människor och grupper som är intresserade av platser och dess historia. Tjänsten Platsr svarar mot det senare för en nationell målgrupp medan RAÄs närvaro på Flickr når utanför Sverige. En av intervjupersonerna uttryckte att forskning ska visa vägen till kunskapsområden som ska utvecklas. För en annan intervjuperson blir möten med publiken en kunskapsprocess som ställer frågor om vad arkeologisk kunskap kan vara, vilka frågor som blir relevanta att ställa till ett material. På Nordiska museet kombineras samtidsinsamling med publik verksamhet i webbaserade frågelistor, liksom i insamlingar av digitala bilder och flöden som Facebook.

Arbetet med att göra databaserna mer tillgängliga är strategiskt och planerat. Samtidigt uttrycker en intervjuperson det som att det är ett ständigt lärande eftersom förändringstakten blir synlig i det digitala. Det handlar om att testa och välja bort för att hitta system som är förvaltningsbara och kan utvecklas stegvis för olika behov. Att skapa ett nytt system är ett omfattande arbete och det finns oftast bara utrymme för att genomgående förändra ett system i taget. Vid tidpunkten för intervjuerna pågick arbetet med Digital Arkeologisk Process för att samordna och tillgängliggöra tidigare splittrad information om arkeologiska utgrävningar.

Öppenhetsidealet tar sig uttryck i att så många bilder som möjligt, med hänsyn till gällande upphovsrättslagstiftning, licenseras för fri ickekommersiell användning via Creative Commons eller Flickr Commons. Enheten det digitala museet vid LSH har till exempel bedrivit projektet öppet bildarkiv med produktion av högupplösta bilder och licensiering med extern finansiering från Vinnova,

Vid sidan av öppenhet är länkning, relationer och samband viktiga ledord i utvecklingen av databaser för samlingar och arkeologiska platser. I relation till detta beskrivs befintliga databaser som otillräckliga på framför allt två punkter. För det första är information knuten till enskilda objekt. För det andra beskrivs de enskilda databaserna i termer av ”stuprör”. Därför pågick arbete med att relatera poster från olika databaser till varandra för att skapa vas som kan kallas en människa-maskin-assisterad kurering av kulturhistorisk information.

K-samsök som drivs av Riksantikvarieämbetet och Kulturnav som utvecklas av den norska tjänsten Primus/Digitalt museum är två exempel på tekniska tjänster som kopplar samman dataposter från olika källor. Kulturnav drar samman material kring så kallade auktoritetsposter, ofta namn eller platser. K-samsök bygger på en öppen-länkad-data-princip där maskinella processer skapar semantiska länknings mellan dataposter från flera källor, till exempel från ett fyrtiotal museer med RAÄs FMIS, Europeana, Libris, Platsr, och artiklar på Wikipedia.

Allteftersom maskinläsning och programmering blivit mer sofistikerat kan datorer automatiskt skapa metadatakoder och länka enskilda samlingar till externa dataset. LSH har använt sig av dessa möjligheter och skapat en mångfald av ingångar till sin bilddatabas. De använder standarder för metadata som utvecklats av K-samsök, en nationell aggregator för kulturinstitutionens data som serverar Kringla (nationell) och Europeana (europeisk), gränssnitt för digitala arvresurser. De har även samarbetat med utvecklare på Wikimedia för

att producera modeller och skript som automatiskt genererar metadata som matchade deras kategorier och informationsstruktur.

Nordiska museet introducerade 2011 ett samarbete med Wikipedia som flera museer, däribland LSH har följt efter. Automatiserad koppling av data, i kombination med Wikipedia, erbjuder ett sätt att skapa sammanhang och berättande tolkningsramar för dataposter. Men när museidata länkar in i Wikipedia måste tolkningen följa Wikipedias grundläggande regler. Det finns i synnerhet två regler som begränsar möjligheter till berättande. Wikipedia-artiklar måste skrivas från en "Neutral Point of View" och "No Original Research" är tillåten. (van Dijck 2013: 140). Resultatet är att Wikipedia speglar en "populär historisk poetik", snarare än kritiskt professionellt perspektiv (Rosenzweig 2006). Detta lämnar inget utrymme för en reflekterad förståelse av informationen.

Vid första anblicken placerar museernas partnerskap med Wikimedia tolkningar inom en pedagogisk ram och utanför den kommersiella sfären. Men José van Dijck menar att Wikipedias popularitet beror på dess kompatibilitet med stora kommersiella spelare som Google. De två ekosystemen är ömsesidigt beroende: "Google's reliability as a search engine indisputable benefits from being associated with Wikipedia's neutral and impartial content, boosting the search engine's image. Mutatis mutandis, Wikipedia profits from increased traffic volumes"(van Dijck 2013: 151). Denna allians är avgörande för att förstå Wikimedias lockelse för museer. När samlingar länkas till Wikipedia får museerna en gratis biljett till en av de mest kraftfulla sökmotorerna på internet (Axelsson a, kommande).

Länkning av objekt är ett sätt att skapa pedagogiska sammanhang kring enskilda objekt. Att gruppera en serie objekt inom ett tematiskt berättande ramverk är ett annat. Vid tiden för intervjuerna pågick förberedelser för en ny samlingsdatabas på Historiska museet. Nyckelordet i det arbetet var tematisering. Tematiska grupperingar av föremål är vanligt i utställningar och vid tiden för intervjuerna diskuterades hur modellen kunde användas för att ledsaga besökare in till poster i samlingsdatabasen.

LHBTQI – mellan assimilering och separatism¹

När de subkulturella grupper som tillsammans utgör LHBTQI-kollektivet bereds plats i de officiella museerna krävs urval, etiska överväganden och tillrättalägganden både vad gäller kategorier och klassificeringar, och vad gäller vilka grupperingar som ska inkluderas. Kulturarv formas i sociala och materiella urvalsprocesser där samtida och historiska fenomen sparas till eftervärlden. Det är en aktiv process i vilken ordnande, kategoriserande och förtecknande är centralt (jfr Harrison 2013). Kategorisering och klassifikation är av avgörande betydelse för hur tillgängliga samlingarna blir för dem som vill söka i dem. Inom LHBTQI-spektrumet fyller kategoriseringar som lesbisk, trans, bisexuell och intersexuell istället identitetspolitiska funktioner. De används för att skapa kontroll över och mejsla fram den egna identiteten; för att skapa tillhörighet inom den egna gruppen gentemot andra grupper inom spektrumet, men också för att agera för politiskt för rättigheter och synlighet i det större samhället.

Den ideella föreningen Unstraight Museum gör en poäng av att deras digitala samling är en kollektivt växande minnesbank där vad som ska ingå bestäms inom LHBTQI-kollektivet självt. Unstraight Museum gränsar över det officiella och det inofficiella kulturarvet, och över den inofficiella och den officiella museisektorn. Webbplatsen initierades och drivs av aktivister på svenska museer i syfte att synliggöra LHBTQI-erfarenheter inom den officiella

¹ Detta avsnitt använder text som publicerats i artikeln Axelsson, B. & Åkerö K-E. (2016) LHBTQI-perspektiv och kulturarv. Aspekter på urval, överväganden och tillrättalägganden'. *Nordisk Museologi* 2016:2: 3-19.

kulturarvssfären. Unstraight står här för det icke-heteronormativa, snarare än för det queera i dess snävare radikala uttryck. Webbplatsen kan förstås som ett slags ”känslornas arkiv” (Cvetkovich 2003). Här samlas fotografier av föremål och trycksaker som minner om känslor som kärlek, ilska, skam, sorg, solidaritet, humor och motstånd. Unstraight Museum länkar sedan in de etablerade kulturarvsinstitutionerna dels genom att initiera projektbaserade samarbeten kring insamlingar och utställningar, dels genom att göra posterna sökbara genom gränssnitten Europeana och Kringla.

Olika grupper inom LHBTQI-spektrumet har olika ambitioner när det gäller assimilation och separatism. I takt med att samkönade relationer letat sig in i mainstreamkulturen har de som utövar ”olydiga sexualiteter”, som överskrider homonormer, distinktioner och förgivettagen sexualitet, börjat använda sociala medier för aktivistisk kamp. Till exempel har bloggplattformen Tumblr använts av radikala queera, transidentifierade och asexuella grupper. Här skapas en motoffentlighet som omges av separatistiska regler och förbehåll, och möjliggör en kritisk, radikal position som föregår ett eventuellt inträdande i den breda offentligheten. I dialektiken mellan avgränsandet och viljan till det publika finns motoffentligheternas emancipatoriska potential (Fraser 1990; Renninger 2014).

Samiska samlingar och kulturarv

Även inom de samiska grupperna finns en spänning mellan assimilation och separatism. Gaaltije – Sydsamiskt kulturcentrum, Östersund, har databaser över samiska lämningar i landskapet, till exempel platser, arkeologiska lämningar och objekt. Gaaltije samlar inte föremål men inventerar objekt, kulturmiljöer, fornlämningar med mera i kulturlandskapet i södra delen av Norrland (södra delen av svenska Sápmi). Databaserna är dock inte helt öppna och tillgängliga på nätet, men det finns önskemål och planer om större digital närvaro. Registren finns 2016 tillgängliga i Gaaltijes lokaler och via telefonkontakt. Samarbete finns med andra samiska organisationer som till exempel publicerar föremålsdatabaser, språk, jojk med mera.

Det finns en oro i det samiska samhället för hur de digitaliserade publika uppgifterna används. Offerplatser som är utmärkta kan plundras, å andra sidan åtnjuter de inget skydd utan registrering i FMIS (Riksantikvarieämbetets databas över fornlämningar). Här finns alltså ett glapp mellan de officiella museerna/kulturarvsmyndigheterna och Gaaltije då offentliga data misstänks bli missbrukade. Misstanken leder till att Gaaltije avstår att publicera vissa data på nätet. Ett viktigt resultat av inventeringarna är ”aha-upplevelsen” i samebyarna. De som lever där får en kunskap de inte haft tidigare, om kulturlandskapet och det förflutna. ”Det har blivit en statushöjning. Man har väl förstått att här har det legat en kåta... men att det faktiskt är fornlämningar, att det är en jätteviktig del i den samiska historien och i den allmänna historien..”. Synsättet på lämningarna hämtas alltså från de officiella museerna och knyts ihop med den officiella historieskrivningen. Glappet skapar å sin sida ett utrymme och ett eget ansvarstagande i det samiska samhället (Wittgren b kommande).

Samspel mellan den officiella och den inofficiella museisektorn

De *inofficiella* museerna drivs enligt Elisabeth Crooke av samhällsfrågor i en kulturarvskontext. Kulturarvet i form av de enskilda föremålen är därmed inte det primära intresset. Samlingen är, liksom i den officiella museisektorn bärare av berättelser, men avsikten är att berätta, inte att vårda och bevara föremålen (Crooke 2007). När så de inofficiella museerna digitaliserar sina samlingar är det redan från start ett sätt att berätta. Föreningarna bygger presentationer med berättelser där fotografier, bilder av människor,

platser och föremål knyts samman till berättelser att visas upp, och för att studeras av andra lekmän.

De ideella grupperna som intervjuats visar upp både likartade och särskiljande förhållningssätt till och användning av digitala samlingsdatabaser. Det finns även gemensamma hållningar som skiljer sig från hur de offentliga museerna arbetar och agerar. Undersökningen har visat att de samspel som funnits länge också varit en god grund för att verka kring digitalt kulturarv. Samspelet är geografiskt betingat och det finns även kopplingar till nationell nivå. Hembygdsrörelsen samspejar mellan lokala föreningar, läns- och landskapsförbund och den nationella nivån kring portalen hembygd.se och Bygdebänd. Hembygdsrörelsens länsförbund har i flera län nära samarbete med de regionala museerna. Samarbetet gäller ofta både tekniska system och kring de digitala kulturarv som finns i det gemensamma området. En liknande situation finns i hemslöjdsrörelsen; där finns en nationell koordinering mellan Nämnden för Hemslöjdsfrågors ansvar för Hemslöjdens samlingar och Nordiska museet som koordinerar Digitalt museum. Regionalt har föreningarna vanligen kontakt med regionala museer och läns-hemslöjds-konsulenter som stöd för digitaliseringsarbetet. Släktforskarrörelsen måste uppfattas som betydligt mera fristående från de offentliga arkiven än de andra grupperna. Släktforskarna är strängt taget kunder hos de offentliga arkiven, även om släktforskarföreningar ofta har aktiviteter i arkiven. Här följer en sammanställning och några slutsatser som kan dras av undersökningen.

Hembygdsrörelsen

Hembygdsrörelsens och de kulturhistoriska museernas behov av informationssystem har närmast sig varandra med åren. Det som skiljer dem åt är innehållet, det vill säga de data som registreras. Hembygdsrörelsens data handlar om det förflutna i geografiskt snäva områden som en socken eller en stadsdel. Hembygdsdatabaserna innehåller mycket data om personer föremåls miljö och historia och om samtida händelser. Däremot är informationen mindre utförlig vad gäller objektbeskrivande data som material, teknik, stil, epok med mera. Objektbeskrivande data dominerar däremot museidatabaserna (Wittgren 2013:100f). Museidatabaserna innehåller oftast mycket data om föremåls egenskaper, om material och tillverkning, kanske föremåls allmänna historiska ursprung, men bara enkla härkomstuppgifter, vanligtvis knutna till givare; dessa föremålsposter har därför stora brister kring så att säga historiska data. Detta är också något som identifierades av intervjupersoner på RAÄ.

Katalogiseringen i hembygdsföreningarna bygger på två faktorer: dels vad den digitala katalogen efterfrågar, det vill säga vilka fält som finns att fylla i, dels de faktiska data man lyckas samla in från givare och personer med lokalhistorisk kunskap. Registreringen är med andra ord mera direkt från muntliga källor till databasen. Exempelvis berättelser om föremål, om hur de använts, av vilka personer och på vilka gårdar man använt dem. Fotografier registreras med beskrivningar om platsen och vilka som är avbildade. Detta arbetssätt anses ofta ur källkritisk synpunkt vara att föredra då man eftersträvar så få steg som möjligt mellan källa och dokumentation. I hembygdsdatabaserna skapar objekten en förstärkning och ett förtydligande av de lokalhistoriska berättelserna. Det medför att dialektala särdrag och ord betonas, att de ting i samlingarna som uppfattas som ortstypiska framhävs medan härkomst från andra områden – utanför socknen – nedtonas. Det lokala perspektivet är alltså inte bara centralt utan utgör ramen för vad som sker. De officiella kulturhistoriska museernas data visar inte samma territoriella betoning idag.

Hemslöjdsrörelsen

Det finns vissa likheter mellan data i hembygdsföreningarnas och i hemslöjdens samlingar. Båda grupperna registrerar föremål som hämtats i lokala, ofta agrara miljöer. Detta är data som kan betraktas vara länkade till kulturarvet i kulturpolitikens mening. Dessa data rör identitet och förankring. De följer betraktelsesätt från 1900-talets första hälft där särdrag är viktiga och kultur var en fråga om geografisk förankring, släktband och jordbrukarkultur. De data som finns i äldre kataloger hos hemslöjdsföreningarna innehåller uppgifter om material som garner och färger, vävteknik och vävsedlar. Ibland finns det härkomstuppgifter i form av den gård eller by där det ursprungliga objektet eller förlagan hittats. Uppgifter om ålder och användning av föremålen är sällsynta.

Hemslöjdsföreningarna betonar även en annan kulturell aspekt kring samlingarna, nämligen traditionen. Hemslöjden nyskapar föremål på traditionell grund och låter hantverkens traditioner inverka i tillverkningsmetoder. Traditionen anses viktig även i försäljningshänseende. Tradition är här en aspekt av lokal förankring och regional särart. I hembygdsrörelsen uttrycks tradition dels i samband med hur byggnader vårdas och hur man bakar eller på annat sätt tillverkar något på hembygds gårdarna. Tradition gäller även till exempel det som benämns folkdans och folkmusik i samband med aktiviteter hos hembygdsrörelsen. Begreppet tradition knyts i de två grupperna alltså till olika former av immateriella kulturuttryck. Det är skapandet och görandet som är traditionen; det skapade är resultatet av denna produktion och är avsedd för konsumtion. Det som knyter dessa samman är museiperspektiv från 1900-talets början snarare än vår tids kulturpolitiska strömningar. Men inte desto mindre sker det en värdeskapande urvals- och tolkningsprocess som har sin grund i samtida såväl som framåtriktade behov.

Hemslöjdsföreningarnas samlingar består i viss utsträckning av äldre föremål men är till stor del 1900-talsobjekt med en stor andel dokumentation, mönster, ritningar och liknande från framtagning och tillverkning. Med generaliserande beteckningar är samlingarna snarare ett industrihistoriskt än ett kulturhistoriskt – etnografiskt material. Det för med sig att principerna för katalogiseringen liksom intresset att bevara samlingarna utgår från andra motiv än de som råder i de officiella museerna.

Hemslöjdens samlingar är sammanlänkade med delar av den officiella museisektorns samlingar i samdatabasen Primus med gränssnittet Digitalt Museum. Här framträder emellertid inte de lokala aspekterna särskilt tydligt. Där är i stället föremålstyper och formgivare framträdande. Föremålstyperna ligger landskapsvis, exempelvis ”Vävnader från Halland” och ”9 nedslag i vävens historia i Södra Dalarna”. Enligt Digitalt museums sida om Hemslöjdens samlingar fanns i december 2016 ”drygt 45 000 föremål registrerade. Endast ett urval av föremål ur samlingarna finns idag tillgängliga. Informanterna i denna undersökning påtalar att Primus och Digitalt museum är utformade för museernas behov som kommentar till att de i vissa fall har svårt att registrera hemslöjdsföreningarnas föremål. De data som hemslöjdsföreningarna har om sina föremål tycks inte återanvändas eller utgöra sökingångar i det publika Digitalt Museum. En begränsning av annat slag är att bilder som används ska vara fria eller tillgängliga att använda. Sammantaget ger det att bara en liten del av de presumtiva samlingarna, och framför allt datamängden, publiceras digitalt. Många regler, oklarheter och brist på överenskomna systemrutiner, leder till att samlingarna är osynliga på denna digitala arena.

Släktforskare på nätet

Släktforskarrörelsen använder en del av det materiella kulturarvet – arkiven – för att forska i och beskriva migration, bofasthet, personhistoria och släktskap. Det som kommer ut av denna

forskning är ett immateriellt kulturarv, en berättelse om dig, mig och oss. Källorna är digitala och berättelserna görs ofta tillgängliga på nätet. De innehåller nästan aldrig data om ting – om de typer av materiella kulturarv som finns i museer och hembygdsgrändar – men de innehåller människor och om möjligt bilder av dessa.

Migration är inte en del av huvudfåran i kulturarvet, eftersom kulturarvet vanligtvis är knutet till något förflutet, materiellt och gärna geografiskt fast. Migration står närmare frågor om etnisk mångfald, som också är en central tematik i kulturpolitiken (exempelvis Prop. 2009/10:3; Kulturanalys 2015:28). Ove Ronström uttrycker sambanden som att: ”Kulturarv står i ett komplicerat förhållande till etnisk mångfald [...] Kulturarv betonar historia, tid. Etnicitet betonar i stället geografiskt ursprung, plats. När de förs samman uppstår intressanta mönster.”

Släktforskarna har själva formulerat kraven och format de digitala lösningar som behövs för sin verksamhet. Lagringsformaten är internationellt standardiserade så att man kan ta ut genealogisk data ur ett system och flytta till ett annat om man vill dela med sig eller byta anor med varandra. Förr samlade man i album fotografier av sina äldre släktingar, idag sätter man in bilder av släktingarna i databasen tillsammans med livsberättelser och annan släktskapshistoria. Vissa släkter finns tillgängliga på offentliga genealogiska fora andra är slutna. De offentliga arkivens material är tillgängligt eftersom det omfattas av offentlighetslagstiftningen, men uppfattas inte av alla som tillgängligt i intellektuell och kunskapsmässig mening; specialistkunskaper erfordras. I en kulturpolitisk kontext som föreskriver allas demokratiska och lika rätt till information, ifrågasätts arkivens principer liksom avsikterna i Riksarkivets instruktion.

Vissa i släktforskarkretsar har hävdade att det finns brister i den demokratiska tillgången till vårt gemensamma kulturarv när man måste betala för att ta del, men samtidigt hävdar arkiven att det alltid går att kostnadsfritt ta del av allmänna handlingar vid besök på arkiv. En annan aspekt på det senare är att man räknar med att bara ungefär 2 % av Riksarkivets material finns digitaliserat, det är ca 70-90 miljoner digitala bilder (något beroende på hur man räknar). Den del av det digitaliserade kulturarvet som är intressant för släktforskare är inte fritt tillgängligt i digital form från de offentliga arkiven, utan måste antingen användas via någon betaltjänst eller köpas på CD-ROM. Det är däremot kostnadsfritt att ta del av handlingar om man besöker ett arkiv och beställer fram materialet (RA 2009:1593). Det går även att söka i Riksarkivets samkatalog NAD – Nationella Arkivdatabasen. NAD innehåller förteckningar om var arkiv finns och om de kan nås digitalt, men man når inga bilder av arkivhandlingar i NAD. En brist som Riksarkivet upplever i nätbaserade kontakter, är att släktforskarna är anonyma och man har inte rätt att spara vad användarna söker efter av sekretesskäl (offentlighetsprincipen). Detta medför att man inte har någon statistik över användningen. Hade det funnits skulle man kunna digitalisera efterfrågat material.

Resultatens placering i förhållande till nationell och internationell översikt av tidigare forskning inom området och resultatets relevans för kulturmiljön, kulturarvet och kulturmiljöarbetet

Att ta hand om samlingarna och skapa största möjliga tillgänglighet betraktades länge som konkurrerande uppdrag på museer. (Ny museipolitik 2015). Idag tjänar digital teknik båda funktionerna (Dam Christensen 2009, Hylland 2014). Enligt Ross Parry har de blivit en given drivkraft i en kontinuerlig sammansmältning av digitala och icke-digitala arbetsflöden. I ett brittiskt sammanhang har användningen av digitala medier blivit normativ i exempelvis strategiska dokument. Digitala strategier genomsyrar tänkande och planering i museer, och

blandningen av digitala och icke-digitala tillvägagångssätt är integrerad i marknadsföring och forskning liksom i produktion av utställningar (Parry 2013). I det nordiska sammanhanget används digitala teknologier för att stödja samtidens vägledande princip: kulturarvet definieras genom urval, skydd, användning och tolkningsprocesser (Hylland 2014).

Den här studien visar på fortsatt förändrade mönster. Resultaten har potentiell bäring för Riksantikvarieämbetets nya samlade ansvar för museifrågor och för sammanslagningen av Statens Historiska Museer och LSH. Museer experimenterar med sociala medier, tematiska presentationer, flera plattformar och ingångspunkter för sina samlingar, bland annat genom samarbete med Wikipedia. Samarbetet mellan museerna och Wikipedia, liksom närvaron i sociala medier placerar museisektorn mellan å ena sidan deras pedagogiska och demokratiska uppdrag och å andra sidan de förändringar i kulturpolitiken som har öppnat museer för konsumentmarknadernas tryck och effekter (jfr (Drotner & Schrøder 2013: 6). För att få legitimitet måste museer bevisa sig när det gäller antalet besökare. Digital teknik passar denna logik bra, eftersom det är en relativt enkel procedur för att bevisa engagemang genom att visa antal besökare på webbplatsen, hämtningar från samlingsdatabaser eller följare på sociala medier. Sociala medier och Wikipedia har inneburit att den officiella museisektorn närmar sig ett populärkulturellt berättande och tilltal, snarare än de lokala och regionala berättelserna och traditionerna som representeras av hembygds- och hemslöjdsrörelsen.

Rodney Harrison (2012) gör en åtskillnad mellan officiellt kulturarv och inofficiellt kulturarv, motsvarande Elisabeth Crooke's (2007) skiljelinje mellan officiell och inofficiell museisektor. Harrison lyfter fram att Unescos konvention om immateriellt kulturarv medverkar till att skiljelinjerna mellan officiellt och inofficiellt kulturarv är på väg att luckras upp. Neil Silberman och Margaret Purser har formulerat det som att konventionen om immateriellt kulturarv betonar kollektiv minnesgemenskap och processer snarare än produkter. Det öppnar för att kuratorer och konservatorer kan agera för att möjliggöra kollektiva minnesprocesser samt forma och försvara föreskrifter och tolkningar av dem (Silberman & Purser 2012). Projektets intervjustudier antyder att det fortfarande finns ett glapp mellan den inofficiella museisektorns fokus på immateriellt kulturarv och den officiella museisektorns fokus på materiella aspekter och förvaltning. Intervjupersonerna inom den officiella museisektorn uppmärksammar glappet och försöker i viss utsträckning överbrygga det.

Forskningen om digitala medier och museer har haft en tendens att tillskriva digital kommunikation stor omvälvningsförmåga (Cameron 2008; Cameron & Mengler 2009; Cameron & Mengler 2015). Särskilt har förhoppningar ställts till att sociala medieplattformar som Facebook stödjer en mer demokratisk och deltagande museikultur. Förhoppningarna grundas i en uppfattning att publiken utanför museet är aktiva och kreativa kunskapsproducenter i personliga nätverk (Giacardi 2012, Kelly & Russo 2010, Russo 2012). Forskning med utgångspunkt i kritiska medie- och kommunikationsvetenskaplig forskning argumenterar däremot att digital teknologi inte per automatik innebär mer handlingsutrymme för allmänheten. Museer kontrollerar fortfarande besökarens röster (Noy 2015) och det finns ett behov av en ökad reflexivitet kring de heterogena institutionella rösterna som ramar in, hanterar och disciplinerar museets sociala medieflöden (Trolle-Gronemann, Kristiansen & Drotner 2015; Kidd 2014; Runnel et al 2013).

Avslutningsvis vill vi med den här studien lyfta fram att när såväl den inofficiella som den officiella museisektorn publicerar bilder och berättelser i sociala medier och gör bilder från databaserna tillgängliga genom Google's sökmotorer så delas makten över samlingarna med aktörer som verkar på kommersiell grund (jfr Cameron 2009; Drotner & Schrøder 2013; Hylland 2014, kommande). Ole Marius Hylland har lyft fram att digitala databaser och

kommunikation medverkar till två maktförskjutningar. För det första ökar tillgängligheten och möjligheterna för fler tolkningar och användningsområden. För det andra blir samlingar kontaktpunkter mellan museerna och globala digitala företag, med Google Art som det mest kända exemplet (Hylland, kommande).

I samverkan med aktörer som Wikipedia, genom egen närvaro på sociala medier och genom att stödja delning genom knappar för Facebook, Twitter, Pinterest och Instagram i anslutning till samlingsdatabaser eller institutionens vinner institutioner och föreningar i tillgänglighet. Men samtidigt blir högupplösta bilder av föremål i samlingarna, liksom tolkningar och berättelser del av vad medieforskaren José van Dijck har kallat ett ekosystem av sociala medier. I detta ekosystem samspelar användarnas behov med ägarnas, och blir sammanflätat med tekniska och ekonomiska strukturer. Till exempel används metadata om användare och användning för att placera och rikta reklam (van Dijck 2013).

Spridning

Muntliga presentationer

"En doldis i kultursamverkan - kulturmiljö i regional kulturpolitik. Arrangerad av RAÄ 10 mars 2015 Stockholm (Presentation av förstudien).

In the Flow: People, Media, Materialities Norrköping 2015 15-17 juni. ACSIS konferens för kulturstudier i sessionen Cultural Heritage and New Media

Riksförbundet Sveriges museers vårmöte den 19 och 20 april 2016 i Linköping-Norrköping
Riksförbundet Sveriges museers vårmöte 25 och 26 april 2017 i Södertälje.

Regionala presentationer har genomförts vid regionala kulturarvsdagar den 28 april 2016 och den 22 mars 2017, båda på Landsarkivet i Härnösand samt en träff den 20 maj 2016 på Västerbottens museum.

Sex workshops 2015 och 2016 organiserade av projektet Museum: a Culture of Copies finansierat av Norska vetenskapsrådet. Medverkande organisationer: Universitetet i Oslo, Köpenhamns universitet, Uppsala Universitet/Högskolan Gotland, Det Informationsvidenskabelige Akademi (Köpenhamn) Telemark Research Institute; Norskt teknisk museum; Manchester Museum, National Museum of Scotland.

Projektet kommer att presenteras vid LSH:s forskningsseminarium 8 november.

Publikationer

Axelsson, B. & Åkerö K-E. (2016) LHBTQI-perspektiv och kulturarv. Aspekter på urval, överväganden och tillrättalägganden'. *Nordisk Museologi* 2016:2: 3-19.

Axelsson, B. (accepterad) "Online collections and machine-assisted modes of curating". I Kirsten Drotner, Ross Parry, Kim Christian Schrøder and Vince Dziekan (red.) *The Routledge Handbook of Museum Media and Communication*, London: Routledge. Beräknad utgivning 2018.

Axelsson, B. (under arbete) 'Digital replicas and organizational change at Swedish cultural history museums', i Brita Brenna & Anne Eriksen,(red.) *Museums: a Culture of Copies*, antologiförslag hos Routledge för bedömning. Beräknad utgivning 2019.

Wittgren, B. "Lokalhistoria, genealogi och textilier som digitalt kulturarv: Digitalisering – möjlighet att samverka och att synas för folkrörelser och minnesinstitutioner". Insänd för bedömning till Nordisk Kulturpolitisk tidskrift 2015.

Wittgren, B. "Digitalisering av kulturarv – gör alla på samma sätt och av samma skäl?". Insänd till bedömning till Nordisk Museologi 2016.

Fortsatt forskning

Forskningen i projektet Skärningspunkter och glapp länkat delat och nätverkat kulturarv har lett vidare till projektet In Orbit: Distributed Curatorial Agency when Museum Objects and Knowledge go Online. Finansierat av RJ 2017-2019. Huvudsökande Bodil Axelsson.

Det nya projektet undersöker museernas och allmänhetens auktoritet och aktörskap när kurering – att välja, organisera syntetisera och förevisa - meningsfulla förflutenheter delas av människor och teknik. De autentiska föremålen är basen för museernas kunskapsutveckling och kommunikation. Med digitaliseringen hamnar de i nya sammanhang av digitala koder, estetik, kulturhistoriska värden, upphovsrätt, sociala praktiker, politisk åsiktsbildning och personliga värderingar. Med hjälp av sociala medier blir föremålen och museets kunskap del av opinionsbildning kring nationalism, jämlikhet och sexualitet.

Projektet utgår från Historiska Museet och har en genomgående strimma av teori- och metodutveckling. Det startar med ett fältarbete som följer både hur olika yrkeskategorier kommunicerar föremål och kunskap digitalt och hur, var och när museibesökare cirkulerar bilder av föremål i sociala medier. Projektet fortsätter med fallstudier av hur bilder och videor delas, manipuleras och får nya sammanhang på tex. YouTube, Instagram och Pinterest. Här studeras samspelet mellan mänskliga aktörer och de digitala gränssnitt, koder och algoritmer som styr vad datorn gör. Denna fas innehåller även fallstudier av när museets auktoritet och expertroll utmanas på Wikipedia och Facebook. Avslutningsvis ställs de olika fallstudierna mot varandra i en bok som undersöker de digitala teknologiernas löfte om ett mer demokratiskt kulturarvsskapande.

Rapportens bibliografi:

Cameron, F. (2008) "Object-oriented democracies: conceptualising museum collections in networks". *Museum Management and Curatorship*. 23(3): 229-43.

Cameron, F. R. & Mengler, S. (2009) "Complexity, transdisciplinarity and museum collections documentation: emergent metaphors for a complex world". *Journal of Material Culture*. 14(2), 189–218.

Cameron, F. R. & S. Mengler (2015) "Transvisuality, Geopolitics and Cultural Heritage in Global Flows: The Israeli-Palestinian Conflict and the Death of the Virtual Terrorists", in T. Kristensen, A. Michelsen, and F. Wiegand, *Transvisuality: The Cultural Dimension of Visuality Volume II Visual Organisations*. Liverpool: Liverpool University Press, 59-72.

Crooke, Elizabeth (2007). *Museums and community: Ideas, issues and challenges*. London: Routledge,

Cvetkovich, A. (2003) *An Archive of Feelings: Trauma, Sexuality, and Lesbian Public Cultures*. Durham & London Duke University Press.

Dam Christensen, H. (2009) "Digitale forskydninger: Hvorfor bevare museernes fysiske kulturarv, når den kan digitaliseres?". In Niels D. Lund et al. (eds) *Digital formedling av kulturarv – fra samling til sampling*. København: Multivers, 99-126.

- van Dijck, J. (2013) *The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media*. Oxford: Oxford University Press.
- Drotner, K. & Schrøder K. C. (2013) "Introduction: Museum communication and social media. The connected museum", in Drotner, K. & Schrøder K. *Museum Communication and Social Media: the Connected Museum*. London: Routledge, 1-14.
- Fraser, N. (1990) "Rethinking the public sphere: a contribution to the critique of actually existing democracy." *Social Text* 25:26, 56–80.
- Giacardi, E. (red.) (2012) *Heritage and Social Media. Understanding Heritage in a Participatory Culture*. London: Routledge.
- Harrison. R. (2013) *Heritage: Critical Approaches*. London: Routledge.
- Heuman Gurian, E. (2010) "Curator: from soloist to impressario". I Cameron, F & Kelly, L (red.) *Hot Topics, Public Culture, Museums*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 95-111.
- Hylland, O. M. (2014) "#Mangletre - Om makt og ideologi i den digitale kulturarvens politikk", *Nordisk kulturpolitisk tidskrift*, 2. [https://www.idunn.no/nkt/2014/02/mangletre - om makt og ideologi i den digitale kulturarven](https://www.idunn.no/nkt/2014/02/mangletre_-_om_makt_og_ideologi_i_den_digitale_kulturarven)
- Hylland, O. M. (under utgivning) "Even better than the real thing? Digital copies and digital museums in a digital cultural policy". *Culture Unbound: Journal of Cultural Research*.
- Kelly, L. & Russo A. (2010) "From communities of practice to value networks: Engaging Museums in Web 2.0". I Cameron, F & Kelly, L (red.) *Hot Topics, Public Culture, Museums*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 281-298.
- Kidd, J. (2014) *Museums in the New Mediascape: Transmedia, Participation, Ethics*. Farnham: Ashgate.
- Light, B. Burges, J & Duguay, S (2016) "The walkthrough method: An approach to the study of apps". *New Media & Society*. <https://doi.org/10.1177/1461444816675438>
- Lund, N. D. et al. (red.) (2009) *Digital formidling av kulturarv – fra samling til sampling*. Köpenhamn: Multivers.
- Näsman, O. (1990) *Samhällsmuseum efterlyses : svensk museiutveckling och museidebatt 1965–1990* Umeå : Umeå universitet, 2014.
- Parry, R. (2013) "The end of the beginning: Normativity in the postdigital museum". *Museum Worlds*. 1, 24-39.
- Renninger, B. J. 2015. "Where I can be myself...where I can speak my mind": Networked counterpublics in a polymedia environment." *New Media & Society*. 17:9, 1513–1529.
- Rosenzweig, R. (2006) "Can History Be Open Source? *Wikipedia* and the Future of the Past". *Journal of American History* 93(1), 117-146.
- Rudloff, M. (2013) "Det medialiserte museum: digitale teknologiers transformation af museernes formidling". *Mediekultur* 54: 65-86.
- Rudloff, M. (2014) "Formidlingsbegrepets digitalisering i Danmark". *Nordisk Museologi* 2: 21-36.
- Runnel, P., Pruulmann-Vengerfeldt, P., Viires, P. & Laak, M. (red.) (2013) *The Digital Turn: User's Practices and Cultural Transformations*. Frankfurt am Main: Peter Lang
- Russo, A. (2012) "The rice of the "media museum": creating interactive cultural experiences through social media". I Giacardi, E. (ed.) (2012) *Heritage and Social Media. Understanding Heritage in a Participatory Culture*. London: Routledge, 145-157.
- Silberman, N. & Purser, M. (2012) "Collective memory as affirmation: people-centered cultural heritage in a digital age". I Giacardi, E. (red.) *Heritage and Social Media. Understanding Heritage in a Participatory Culture*. London: Routledge, s. 13-29.

- Snickars, P. (2010) "Inför en digital minnespolitik". I P. Snickars & J. Andersson (red) Efter the Pirate Bay. Stockholm: KB, 336-361.
- Trolle-Gronemann, S. Kristiansen, E & Drotner, K. (2015) "Mediated co-construction of museums and audiences on Facebook". *Museum Management and Curatorship*. 30(3), 174-190.
- Wormbs, N. (2010) "Det digitala imperativet". I P. Snickars & J. Andersson (red) Efter the Pirate Bay. Stockholm: KB, 140-151.